

B i j l a g e 5 :
A r c h e o l o g i s c h o n d e r z o e k

Woningbouwlocatie Hamersweg te Ter Idzard (gemeente Weststellingwerf)

Een quickscan in de vorm van een extensief booronderzoek

J.A.G. van Rooij

Colofon

ADC Rapport 3021

Woningbouwlocatie te Ter idzard (gemeente Weststellingwerf)
Een quickscan in de vorm van een extensief booronderzoek

Auteur: J.A.G. van Rooij

In opdracht van: OUTLINE Consultancy B.V.

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, 29 maart 2012

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

Status onderzoek: concept, 26-03-2012

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie:
R.M. van der Zee

ISSN 1875-1067

ADC ArcheoProjecten
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Tel 033-299 81 81
Fax 033-299 81 80
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1 Inleiding en administratieve gegevens	6
2 Bureauonderzoek	6
3 Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O)	7
3.1 Plan van Aanpak	7
3.2 Resultaten Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O)	8
3.3 Conclusies	9
4 Aanbeveling	9
Literatuur	10
Geraadpleegde websites	10
Lijst van afbeeldingen en tabellen	10
Bijlage 1 Boorgegevens	

Samenvatting

Ten behoeve van de bouw van een aantal woningen heeft ADC ArcheoProjecten in maart 2012 een quickscan in de vorm van een extensief booronderzoek uitgevoerd op de locatie Hamersweg te Ter Idzard (gemeente Weststellingwerf).

Volgens de gespecificeerde verwachting uit het reeds uitgevoerde bureauonderzoek bevindt het plangebied zich op de noordelijke flank van een dekzandrug, die aanvankelijk vanaf de steentijd en vervolgens weer vanaf de Middeleeuwen bewoning kende. De tussenliggende periode was er een veenmoeras en vond er geen bewoning plaats. Volgens dit onderzoek waren in het plangebied podzolgronden aanwezig.¹

Tijdens het booronderzoek is vastgesteld dat in het plangebied vanaf het maaiveld tot een diepte van ongeveer 30 cm – mv een sterk humeuze, venige laag zand aanwezig is. Deze laag wordt geïnterpreteerd als bouwvoor met daarin de oorspronkelijk aanwezige veenlaag opgenomen. Hieronder is een ca. 20 cm dikke laag grijsbruin zand aanwezig, dat een gevlekt uiterlijk heeft en wordt geïnterpreteerd als omgewerkte laag. De omgewerkte laag gaat over in een BC- horizont. De overgang naar deze horizont is scherp. Vanaf een gemiddelde diepte van 70 cm –mv is de C- horizont (moedermateriaal) aanwezig, die bestaat uit dekzand uit.

Archeologisch gezien houdt het bovenstaande in dat door de omwerking van de bodem eventuele archeologische resten uit de steentijd en de Middeleeuwen niet meer *in situ* aanwezig zijn. In potentie kunnen zich in het plangebied wel diepere archeologische sporen bevinden, maar gezien de ouderdom van de verwachte resten (steentijd) en de landschappelijke ligging van het gebied, is de kans hierop klein.

ADC ArcheoProjecten adviseert om het terrein vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Het is echter niet volledig uit te sluiten dat binnen het onderzochte gebied toch nog archeologische resten voorkomen. Het verdient daarom aanbeveling om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in artikel 53 van de Monumentenwet.

Wij wijzen u erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een selectiebesluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit selectiebesluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

¹ Mennens-van Zeist 2012.

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Periode	Afkorting	Tijd in jaren
Nieuwe tijd	NT	1500 - heden
Middeleeuwen:	XME	450 – 1500 na Chr.
Late Middeleeuwen	LME	1050 - 1500 na Chr.
Vroege Middeleeuwen	VME	450 - 1050 na Chr.
Romeinse tijd:	ROM	12 voor Chr. – 450 na Chr.
Laat-Romeinse tijd	ROML	270 - 450 na Chr.
Midden-Romeinse tijd	ROMM	70 - 270 na Chr.
Vroeg-Romeinse tijd	ROMV	12 voor Chr. - 70 na Chr.
IJzertijd:	IJZ	800 – 12 voor Chr.
Late IJzertijd	IJZL	250 - 12 voor Chr.
Midden-IJzertijd	IJZM	500 - 250 voor Chr.
Vroege IJzertijd	IJZV	800 - 500 voor Chr.
Bronstijd:	BRONS	2000 - 800 voor Chr.
Late Bronstijd	BRONSL	1100 - 800 voor Chr.
Midden-Bronstijd	BRONSM	1800 - 1100 voor Chr.
Vroege Bronstijd	BRONSV	2000 - 1800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):	NEO	5300 – 2000 voor Chr.
Laat-Neolithicum	NEOL	2850 - 2000 voor Chr.
Midden-Neolithicum	NEOM	4200 - 2850 voor Chr.
Vroeg-Neolithicum	NEOV	5300 - 4200 voor Chr.
Mesolithicum (Midden-Steentijd):	MESO	8800 – 4900 voor Chr.
Laat-Mesolithicum	MESOL	6450 - 4900 voor Chr.
Midden-Mesolithicum	MESOM	7100 - 6450 voor Chr.
Vroeg-Mesolithicum	MESOV	8800 - 7100 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):	PALEO	tot 8800 voor Chr.
Laat-Paleolithicum	PALEOL	35.000 - 8800 voor Chr.
Midden-Paleolithicum	PALEOM	300.000 – 35.000 voor Chr.
Vroeg-Paleolithicum	PALEOV	tot 300.000 voor Chr.

Bron: Archeologisch Basis Register 1992

1 Inleiding en administratieve gegevens

Oprichtgever:	OUTLINE Consultancy B.V.
Soort onderzoek:	quickscan
Aanleiding:	woningbouw
Locatie:	Hamersweg
Plaats:	Ter Idzard
Gemeente:	Weststellingwerf
Provincie:	Fryslân
Kadastrale gegevens:	onbekend
Kaartblad:	16B
Oppervlakte plangebied	6500 m ²
Coördinaten:	198.527 / 546.382; 198.564 / 546.393; 198.608 / 546.244; 198.574 / 546.232
Bevoegde overheid:	Gemeente Weststellingwerf
Deskundige namens de bevoegde overheid:	Onbekend
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):	51027
Auteur:	J.A.G. van Rooij
Projectmedewerker:	J.A.G. van Rooij
Autorisatie:	R.M. van der Zee
Periode van uitvoering:	Maart 2012
Beheer en plaats documentatie:	ADC ArcheoProjecten bv, Amersfoort
Beheer en plaats digitale documentatie (e-depot):	http://persistent-identificer.nl/?identificer=urn:nbn:nl:ui:13-uunx-08

Het plangebied ligt in een gebied waarvoor een provinciaal archeologisch beleid is vastgesteld. Volgens de advieskaart steentijd-bronstijd van de Friese Archeologische Monumentenkaart Extra (FAMKE) wordt aanbevolen om bij plangebieden groter dan 5000 m² een quickscan te verrichten. Volgens de advieskaart ijzertijd-middeleeuwen kunnen ook archeologische resten uit deze periode aangetroffen worden.² Om in deze zone een omgevingsvergunning te kunnen verkrijgen, dient de initiatiefnemer een rapport te overleggen waarin naar oordeel van de bevoegde overheid de archeologische waarde van het plangebied voldoende is vastgesteld. In het kader van dit proces heeft het in dit rapport beschreven onderzoek plaatsgevonden.

In Nederland dient het vaststellen van de archeologische waarde van een plangebied te gebeuren op grond van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.2).³ Gemeenten kunnen hierop aanvullende uitvoeringskaders vaststellen. De gemeente Weststellingwerf heeft voor zover bekend echter geen aanvullende uitvoeringskaders vastgesteld voor het uitvoeren van archeologisch vooronderzoek, noch zijn deze voor dit project afzonderlijk opgesteld. Dit onderzoek is dus gebaseerd op de algemene criteria die in de KNA staan geformuleerd.

2 Bureauonderzoek

Voor het plangebied heeft het Steunpunt Monumentenzorg Fryslân in januari 2012 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd.⁴ Hierin is de volgende gespecificeerde verwachting opgesteld:

“Het plangebied ligt in een cultuurlandschappelijk waardevol landschap, de Zuidelijke Wouden. Ter Idzard is in de late middeleeuwen ontstaan als ontginningsnederzetting. Het plangebied ligt op de noordelijke flank van een dekzandrug die aanvankelijk in de steentijd en vervolgens weer vanaf de

² Advieskaarten FAMKE, provincie Fryslân; <http://www.fryslan.nl/sjablonen/1/infotype/webpage/view.asp?objectID=34222>

³ SIKB 2010.

⁴ Mennens-van Zeist 2012.

middeleeuwen bewoning kende. In de tussenliggende periode was het gebied waarschijnlijk grotendeels afgedekt met een veenpakket en was bewoning niet tot nauwelijks mogelijk. Ten noorden van het plangebied zijn vindplaatsen uit het paleolithicum (oude steentijd) aangetroffen. De vindplaats van de Hamburg-cultuur ligt op circa 2 km ten noorden van het plangebied.

Volgens de advieskaart ijzertijd – middeleeuwen van de FAMKE zou in een plangebied groter dan 5000 m² een karterend onderzoek (3 boringen per hectare c.q. plangebied) moeten plaatsvinden. De FAMKE geeft voor de periode steentijd-bronstijd aan dat er alleen onderzoek hoeft plaats te vinden bij grote ingrepen (groter dan 2,5 hectare), wat zou betekenen dat in het plangebied geen steentijdonderzoek hoeft te worden uitgevoerd. Het plangebied aan de Hamersweg bedraagt circa 5500 m², waarvan circa 4800 m² bestemd is voor de woningen. Dit laatste zou betekenen dat archeologisch onderzoek niet noodzakelijk is. Indien in de resterende 700 m² echter ook bodemingrepen moeten plaatsvinden ten behoeve van de inrichting van het nieuwbouwgebied, zal toch een archeologisch onderzoek noodzakelijk zijn. In dat geval wordt geadviseerd een booronderzoek van minimaal 3 boringen uit te laten voeren. Het onderzoek dient te worden uitgevoerd door een archeologisch bedrijf met een opgravingsvergunning.”

In tegenstelling tot bovenstaande informatie is tijdens eigen raadplegingen van FAMKE andersoortige adviezen gevonden steentijd-bronstijd. In deze gebieden dient namelijk een quickscan uitgevoerd te worden. De provincie beveelt aan om bij ingrepen van meer dan 5000 m² een extensief booronderzoek uit te laten voeren (3 boringen per hectare).

3 Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O)

3.1 Plan van Aanpak

3.1.1 Inleiding

Het doel van het inventariserende veldonderzoek, in de handleiding van FAMKE ‘quickscan’ genoemd, is het aanvullen en toetsen van de op basis van het bureauonderzoek opgestelde gespecificeerde verwachting, zoals deze is geformuleerd in par. 2.4.

Het inventariserend veldonderzoek vond plaats door middel van een quickscan, een extensief booronderzoek om vast te stellen of het steentijd bodemarchief nog intact is. Op 13 maart 2012 werd een Plan van Aanpak opgesteld, waarin de werkwijze van het onderzoek werd vastgelegd.

Omdat op deze locatie een type archeologische vindplaatsen wordt verwacht dat zich door middel van een booronderzoek niet goed laat opsporen is het doel van dit onderzoek het verkennen van de bodemopbouw. Daarmee toetsen we voor eventuele archeologische vindplaatsen de volgende delen van de gespecificeerde verwachting:

1. de landschappelijke en/of geologische context van eventuele archeologische vindplaatsen
2. de diepteligging ervan
3. de conservering

Dit leidt voor onderhavig onderzoek tot de volgende hypothesen:

- Ad 1. In het plangebied bevindt zich een potentieel intact bodemprofiel, waarin mogelijk een archeologisch niveau aanwezig is.
- Ad. 2. In het plangebied bevindt zich een ophogingspakket uit de Late Middeleeuwen / Nieuwe tijd.

Door het uitvoeren van dit verkennend booronderzoek kan alsnog een uitspraak worden gedaan over de vraag of, en zo ja, waar er al dan niet nog archeologische resten worden verwacht in het plangebied.

De volgende onderzoeksvragen zijn opgesteld:

- Is / zijn de hierboven genoemde hypothese(n) juist?
- Moet de specifieke archeologische verwachting worden aangepast? Zo ja, op welke wijze?

(Indien mogelijk archeologische waarden aanwezig zijn:)

- Is het plangebied voldoende onderzocht?
- Zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek is nodig om te komen tot een selectiebesluit?
- Zo ja, welk selectiebesluit kan worden genomen (vrijgeven, opgraven, begeleiden)?

3.1.2 Uitvoeringsplan veldwerkzaamheden

Voor het vaststellen van de juistheid van de in par. 3.1.2 genoemde hypothesen is de volgende onderzoeksmethode het meest geschikt:

Aantal boringen:	drie
Boorgrid:	verspreid over het plangebied
Diepte boringen:	tot 25 cm in de top van het onverstoorde dekzand
Boormethode:	Edelman met diameter 7cm / guts met diameter 3cm (handmatig)
Bemonstering:	versnijden enverbrokkelen.

De bodemtextuur en archeologische indicatoren worden beschreven volgens SBB 5.1 van het NITG-TNO waarin ondermeer de standaard classificatie van bodemmonsters volgens NEN5104 wordt gehanteerd.⁵ De X- en Y-coördinaten worden bepaald aan de hand van de lokale topografie en ingemeten met behulp van een meetlint. De hoogte van het maaiveld ter plaatse van de boringen is bepaald aan de hand van AHN-beelden.

3.1.3 Monsternameplan

Relevante archeologische indicatoren en/of bodemlagen worden bemonsterd.

3.2 Resultaten Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O)

3.2.1 Lithologische beschrijving

De locatie van de boringen is weergegeven in afb. 3. De boorgegevens worden gepresenteerd in Bijlage 1. De resultaten van het booronderzoek worden samengevat in onderstaande tabel:

Pakket	Diepte (cm –mv)	Omschrijving	Interpretatie
1	0-30	Matig tot sterk humeus, matig fijn, zwak siltig en plaatselijk grindig zand. Het zand is donkergrijsbruin van kleur en is venig.	Bouwvoor
2	30-50	Zwak siltig, matig fijn en grijsbruin zand; gevlekt karakter	Omgewerkte laag met brokken E-horizont.
3	50-70	Zwak siltig, matig fijn zand, dat oranjegeel van kleur is. bevat roestvlekken	BC-horizont
4	70-105	Zwak siltig, matig fijn en geel zand	C-horizont

3.2.2 Interpretatie

Volgens de gespecificeerde verwachting uit het reeds uitgevoerde bureauonderzoek bevindt het plangebied zich op de noordelijke flank van een dekzandrug, die aanvankelijk in de steentijd en vervolgens weer vanaf de Middeleeuwen bewoning kende. Volgens dit onderzoek waren in het plangebied podzolgronden aanwezig.⁶

In het plangebied is vanaf het maaiveld tot een diepte van ongeveer 30 cm – mv een sterk humeuze, venige laag zand aanwezig. Deze laag wordt geïnterpreteerd als bouwvoor en restant van een aanwezige veenlaag. Hieronder is een ca. 20 cm dikke laag grijsbruin zand aanwezig, dat een gevlekt uiterlijk heeft en wordt geïnterpreteerd als een omgewerkte laag. De omgewerkte laag

⁵ Bosch 2005; Normalisatie-Instituut 1989.

⁶ Mennens-van Zeist 2012.

gaat over in een BC- horizont. De overgang wordt als scherp gekenmerkt. Vanaf een gemiddelde diepte van 70 cm –mv is de C-horizont aanwezig.

Archeologisch gezien houdt het bovenstaande in dat door de omwerking van de bodem eventuele archeologische resten uit de steentijd en Middeleeuwen niet meer *in situ* aanwezig zijn. In potentie kunnen in het plangebied wel diepere archeologische sporen bevinden, maar gezien de ouderdom van de verwachte resten (steentijd) en de landschappelijke ligging van het gebied, is de kans hierop klein.

3.3 Conclusies

De in de Inleiding gestelde onderzoeksvragen kunnen op basis van de bereikte resultaten als volgt worden beantwoord:

- *Is / zijn de genoemde hypothese(s), zoals vermeld in de specifieke archeologische verwachting, juist?*

In het plangebied is het onderste deel van een humusinspoelinghorizont (BC-horizont) van een podzolbodem aangetroffen. Het bovenste deel is opgenomen in de bouwvoor. Mogelijk is er sprake van een verstoorde veldpodzolbodem.

- *Moet de specifieke archeologische verwachting worden aangepast? Zo ja, op welke wijze?*

Door de omwerking van de bodem is de kans klein dat in het plangebied archeologische resten aanwezig zijn.

Indien mogelijk archeologische waarden aanwezig zijn:

- *Is het plangebied voldoende onderzocht?*

Ja

- *Zo ja, welk selectiebesluit kan worden genomen (vrijgeven, behoud in situ, opgraven, begeleiden)?*

Gezien de omwerking van de bodem, is de kans op intacte archeologische resten klein. ADC ArcheoProjecten adviseert om het plangebied vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling.

4 Aanbeveling

ADC ArcheoProjecten adviseert om het terrein vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Het is echter niet volledig uit te sluiten dat binnen het onderzochte gebied toch nog archeologische resten voorkomen. Het verdient daarom aanbeveling om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in artikel 53 van de Monumentenwet.

Wij wijzen u erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een selectiebesluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit selectiebesluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Literatuur

- Berg, M.M. van den & E.A. Hatzmann, 2006: *Water en archeologisch erfgoed*. Amersfoort (Nederlandse Archeologische Rapporten 30).
- Bosch, J.H.A., 2005: *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode, Versie 5.2*. Utrecht (TNO-rapport NITG 05-043-A).
- Mennens-van Zeist, A., 2012: *Plangebied Hamersweg Ter Idzard (gemeente Weststellingwerf); Een Archeologisch Bureauonderzoek*. (Steunpunt Monumenten Fryslan).
- Normalisatie-Instituut, Nederlands, 1989: *Geotechniek, classificatie van onverharde grondmonsters NEN 5104*. Delft.
- SIKB, 2010: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) Landbodems*. Gouda.

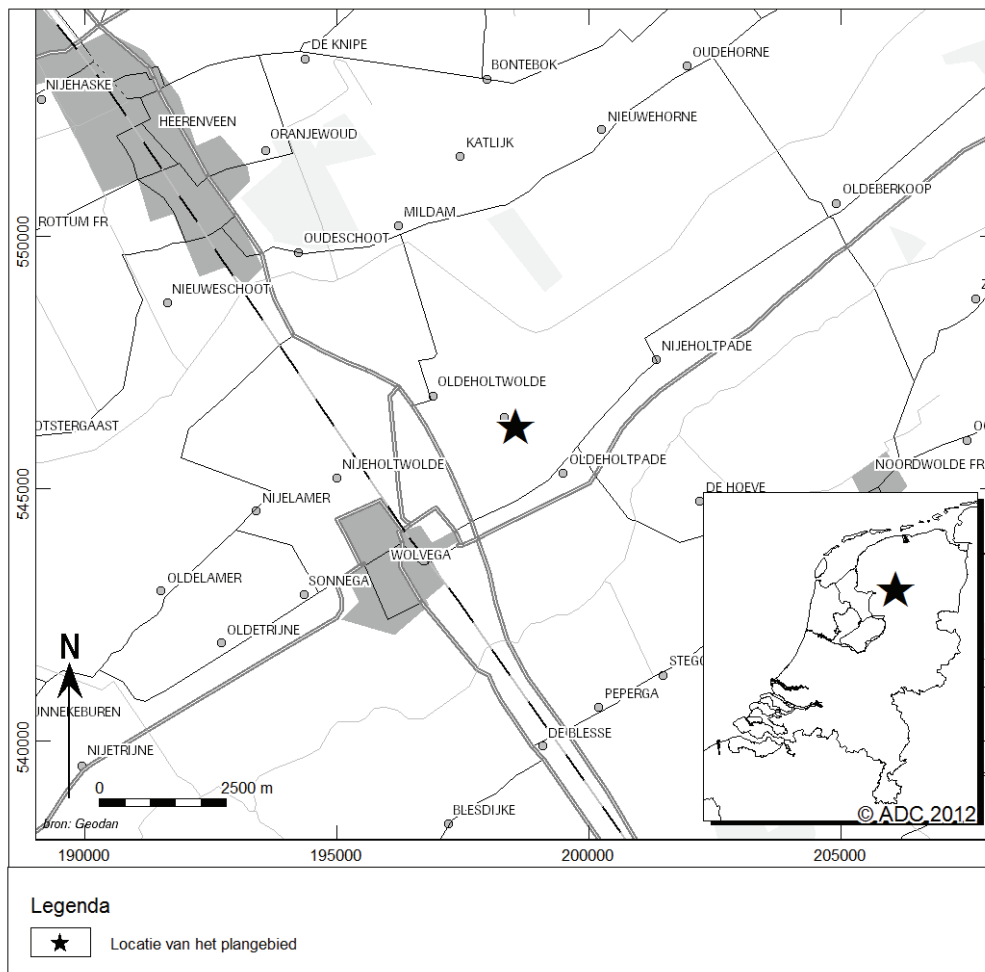
Geraadpleegde websites

<http://www.fryslan.nl>

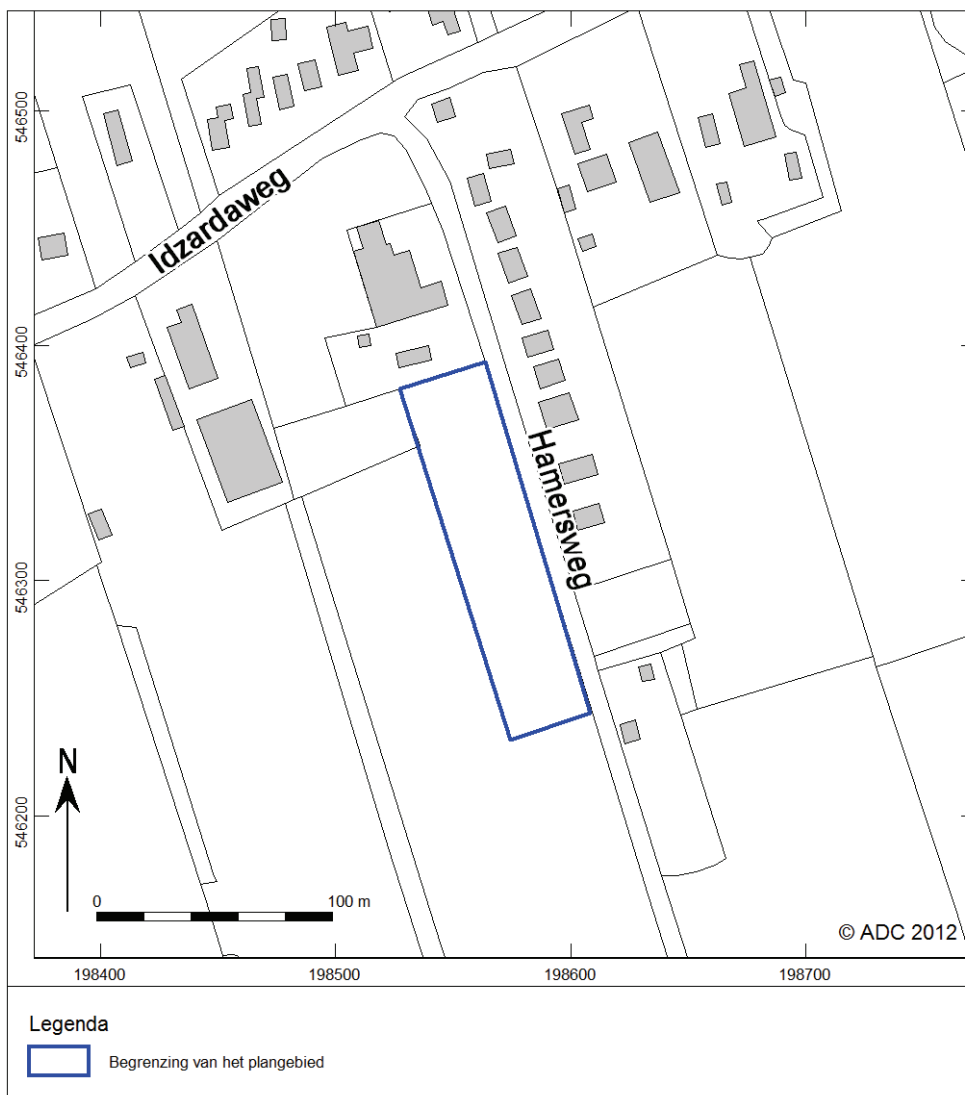
Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1 Locatie van het plangebied
- Afb. 2 Detailkaart van het plangebied
- Afb. 3 Boorpuntenkaart

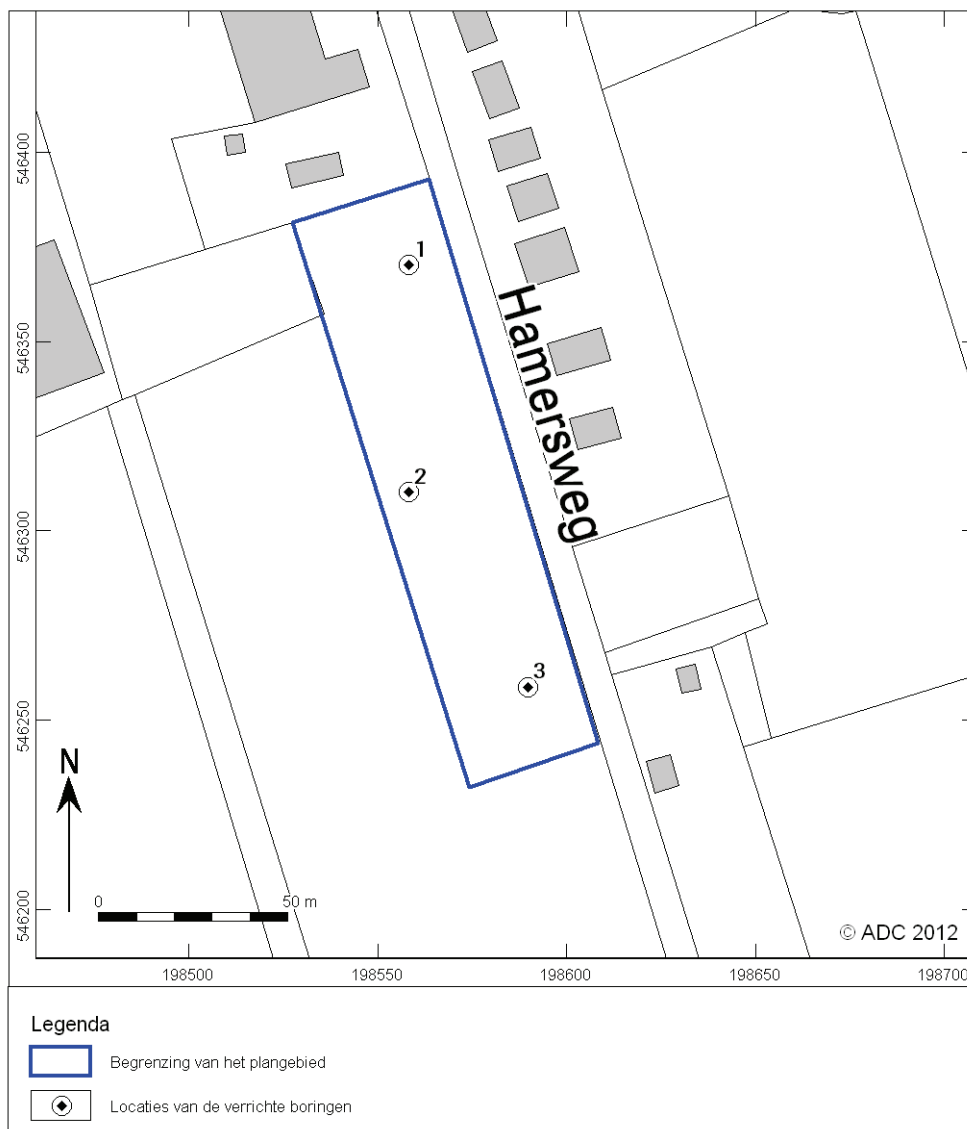
Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Afb. 1 Locatie van het plangebied

Afb. 2 Detailkaart van het plangebied

Afb. 3 Boorpuntenkaart

Bijlage 1 Boorgegevens

nummer	x coördinaat (m)	y coördinaat (m)	maaiveldhoogte (cm) NAP	bovengrens (cm onder mv)	ondergrens (cm onder mv)	grondsoort	bijmenging	zandmediaan	kleur	kalkgehalte	nieuwvormingen	bodemhorizonten	overig
1	198.558	546.370	100	0	25	zand	zwak siltig;matig humeus	matig fijn	donker-grijs-bruin	kalkloos		A-horizont	lets weinig
				25	45	zand	zwak siltig	matig fijn	grijs-bruin	kalkloos		omgewerkte grond	
				45	60	zand	zwak siltig	matig fijn	geel-oranje	kalkloos	spoor roestvlekken	BC-horizont	
				60	100	zand	zwak siltig	matig fijn	geel	kalkloos		C-horizont	matig grote spreiding
2	198.558	546.310	130	0	35	zand	zwak siltig;sterk humeus	matig fijn; zwak grindig	donker-bruin-grijs	kalkloos		A-horizont	lets weinig
				35	55	zand	zwak siltig	matig fijn	grijs-bruin	kalkloos		omgewerkte grond;brokken E-Horizont	
				55	75	zand	zwak siltig	matig fijn	oranje-geel	kalkloos	Weinig roestvlekken	BC-horizont	
				75	100	zand	zwak siltig	matig fijn	geel	kalkloos		C-horizont	
3	198.589	546.259	130	0	35	zand	zwak siltig;sterk humeus	matig fijn	donker-bruin-grijs	kalkloos		A-horizont	lets weinig
				35	55	zand	zwak siltig	matig fijn	bruin-grijs	kalkloos		omgewerkte grond;brokken E-horizont	
				55	75	zand	zwak siltig	matig fijn	oranje-geel	kalkloos	weinig roestvlekken	BC-horizont	
				75	110	zand	zwak siltig	matig fijn	geel	kalkloos		C-horizont	